

Fig. 1. Ydre, set fra sydøst. LL fot. 1977. - *Exterior seen from the south-east.*

TERSLØSE KIRKE

MERLØSE HERRED

Kirken er opført i Roskildebispens jordebog med en afgift på 10 øre.¹ 1389² og igen 1460³ nævnes en præst til Tersløse. 1567 havde sognet 45 tiendeydere, og jus patronatus lå hos succentor (hjelpekantoren) i Roskilde; men o. 1666 ansås patronatsretten for kongelig.⁵ 21. sept. 1674 fik rigsadmiral Henrik Bielke skøde på kirken, som derefter lå under Tersløsegård,⁶ indtil den som baron Holbergs testamentariske gave kom under Sorø Akademi 1754.⁷ Kirken overgik til selveje 1. sept. 1934.

Møntfund. Ved fornyelse af korgulvet 1961 fandtes to mønter: Frederik II, 2 skilling 1562 og Christian VII, skilling 1771.⁸

Kirken ligger i landsbyens vestre udkant, vest for Tersløsegård på faldet af et bakkedrag, hvorfra der er frit udsyn mod vest og nord.

Kirkegården, der mod syd begrænses af landevejen Sorø-Kalundborg, mod øst af vejen til Dianalund, har mod syd og nord bevaret sine gamle grænser, mens den til de to andre sider er udvidet flere gange. 1830⁹ øgedes arealet i øst lige til landevejen, og 1872¹⁰ gennemførtes en mindre udvidelse, ligeledes i øst. 1874 inddrog i vest et betydeligt større stykke, som strækker sig længere nordpå end den gamle kirkegård. Hertil kommer endnu en vestudvidelse, som 1963¹⁰ kunne tages i brug.

Kirkegårdens hegn og indgange. Ældst er den gamle kirkegårds nordmur - en kraftig, ofte flikket mur af store, røde sten over høj mark-

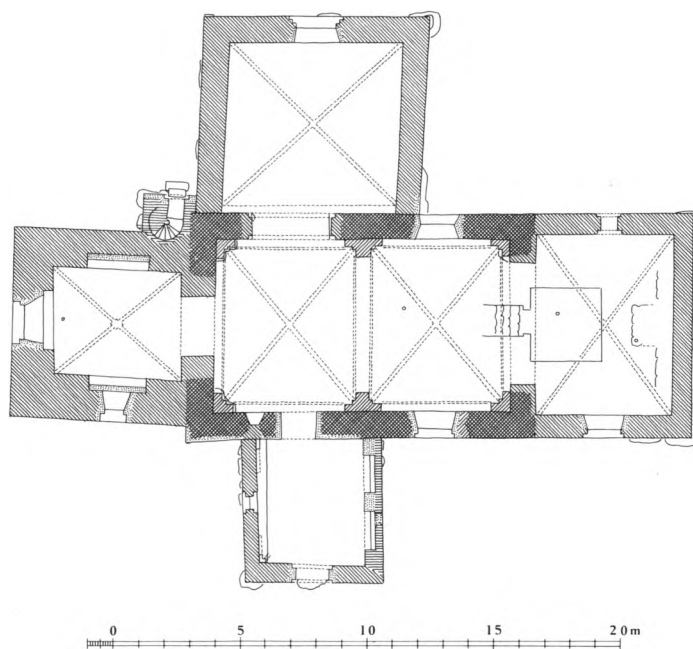

Fig. 2. Plan. 1:300. Målt af MB 1959, suppleret af ELM 1961, revideret og tegnet af HJ 1981. Signaturforklaring s. 9. - *Ground-plan. Key on p.9.*

stenssyld. Muren, der står hvidtet og afdækket med røde vingetegl, kan gå tilbage til middelalderen, og muligvis er den øst for præstegårdslågen, hvor der udvendig ses en række små nicher, levn af den nedrevne kirkelade. Vestudvidelsen fra 1874 hegnes af en næppe meget yngre mur af små, røde sten i krydsskifte. Den står blank, afdækket med vingetegl, og dette gælder tillige den mur, som o. 1963 opførtes i øst og langs hele den netop udvidede kirkegårds sydside, på begge sider af et tilsvarende stykke, som stammer fra tiden o. 1946. Den seneste vestudvidelse har levende hegn mod vest og mod nord. Inden for den første vestudvidelses mur står en række lindetræer.

I nordmuren er til præstegården brudt en åbning, som lukkes af en sortmalet jerntremmelåge fra o. 1870.¹¹ Sydlågen til den første vestudvidelse lukkes af nyere trætræmme-fløj, ophængt i piller, som har afdækning af munke- og nonnetegl. Den nuværende hovedindgang (arkitekt Th. Havning) er en køreport i øst, flankeret af to skråtstillede murpiller fra samme tidspunkt som de yngste kirkegårdsmure. I

pillerne, som afdækkes af saddeltage og på ydersiden har fladbuede nicher, er ophængt ferniserede træfløje med krydsstillede tremmestave. En tilsvarende køreport giver vestligst i sydmuren adgang til det seneste kirkegårds-afsnit.

†*Indgange*. 1665¹² nævnes en låge i vest, og 1850¹³ havde præstegårdslågen en bue, som trængte til istandsættelse. Den stakitport i øst mellem murede, zinktækkede piller, som beskrives 1862,¹⁰ stammede antagelig fra udvidelsen 1831.⁹ — En †*kirkerist* i vest omtales 1662.¹²

Bygninger m.m. på kirkegården. Et *ligkapel* opførtes 1881-82¹⁰ i sydvestre hjørne af den få år tidligere udvidede kirkegård.¹⁴ Den nygotiske bygning er opført af små, røde sten i krydsskifte og har skifertag. De kamtakkede gavle smykkes af blændinger i slægt med kirkens korgavl, og såvel flankemurenes vinduer som nordgavlens portal har fladbuget afdækning. I kirkegårdens nordøstre hjørne står en nøgtern rødstensbygning, som indeholder *toiletter*, *redskabsrum* og *varmeanlæg*. Den østligste del med toiletter og redskabsrum er tilsyneladende op-

ført 1957¹⁰ istedet for det gamle »sprøjtehus«, for herefter ved kirkens restaurering 1973-74 at blive forlænget og omdannet.

En *†kirkelade* omtales 1645,¹⁵ da lensmanden skulle afgøre, hvorvidt den kunne undværes mod betaling. 1665¹² var den tilsyneladende nedbrudt, idet man herfra solgte noget gammelt tømmer og 500 mursten. Som ovenfor beskrevet kan en del af kirkegårdens nordmur tænkes at være levninger af ladens ene flankemur. I kirkegårdens nordøstre og sydøstre hjørner lå tidligere et *†sprøjtehus* og et *†redskabs-hus*, af hvilke sidstnævnte forsvandt ved en regulering af kirkegården o.1945 af hensyn til de trafikale oversigtsforhold, mens førstnævnte allerede 1904¹⁰ tænktes indrettet til nødtørfts-hus. En muret *†kalkkule* med fyrretræslemme omtales i kirkebeskrivelsen 1861.

Kirken er et langhus, bestående af den romanske stenkirkes skib, formentlig opført i 1100'rne, hvortil er føjet et nyt, jævnbredt kor i middelalderens sidste årtier. Langhuset har tre senmiddelalderlige tilbygninger - våbenhus, kapel og tårn - hvis indbyrdes rækkefølge ikke lader sig fastslå med sikkerhed. Tårnets trappehus er dog sekundært og formentlig eftermiddelalderligt, hvilket tillige gælder selve tårnet fra og med mellemstokværket. Orienteringen afviger betydeligt mod syd.

Fundamentet til det nedrevne *†kors* flade altervæg påvistes 1961 en anelse vestligere end den sengotiske korgavl. - Skibet er opført af rå og kløvet *marksten*, der i nord ses lagt i nogenlunde regelmæssige skifter à 15-20 cm.s højde. Til en delvis bevaret vinduesåbning er benyttet *frådsten*, et materiale, som i det nedrevne kor må have fundet væsentlig større anvendelse. Herom vidner langhuskorets indre taggavl, som delvis er opført af genanvendte materialer, bl.a. en række af ca. 40 cm høje kvadre af *frådsten*.¹⁶ Ved sydøsthjørnet af det gamle skib er murhøjden ca. 4,4 m, målt mellem brolægning og oprindelig murkrone.

Sydsidens østligste og vestligste *uindue* er delvis bevaret. Af førstnævnte ses i det ydre den østre karmside med halvdelen af *frådstens*-buen, hvis nærmere udformning er vanskelig at

Fig. 3. Korets gavl (s. 436). LL fot. 1977. - *East gable of the chancel.*

vurdere på grund af murværkets omsætning samt indbygning af senere vindue. Vestvinduet er lukket i lysningen og står som indvendig niche. Det måler i murflugten ca. 150x80 cm og ca. 95x34 cm ved tilmuringen, der ligger ca. 55 cm inden for murflugt.

Ændringer og tilføjelser. Skibets *hvælv* er muligvis indbygget allerede i 1300'rne. De hviler på falsede vægpiller uden vederlagsmarkering. De spidse skjoldbuer er helstens, gjordbuen to sten bred og ribberne er halvstens; grænsen mellem kappernes nedre søm og buerne markeres af en lille vulst. Anvendelsen af et lille hul i østfagets vestre kappe er uvis. Samtidig med hvælvslagningen er flankemurene forhøjet med op til syv munkestensskifter, af hvilke de øverste tre danner falsgesims. Resterne af østre taggavl viser, at denne blev ombygget sideløbende med murkronens forhøjelse.

Koret synes opført i tiden o. 1500-25. I murenes nederste del er benyttet store rejste sten,

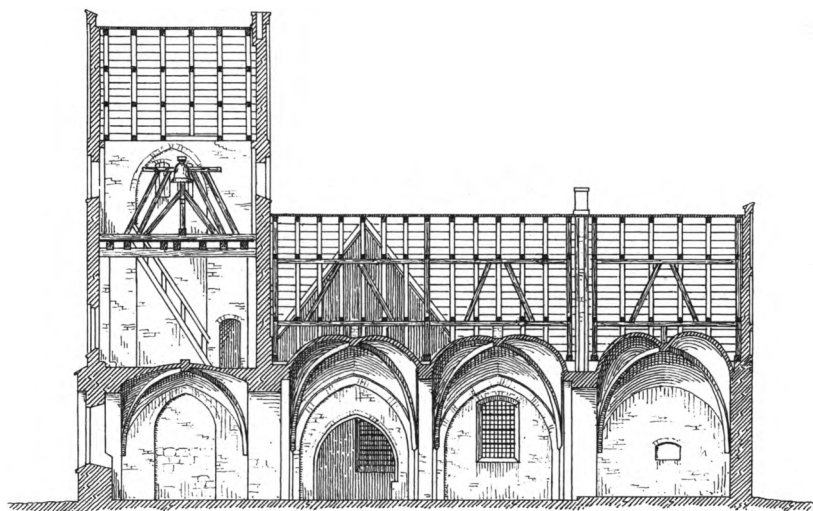

Fig. 4. Længdesnit. 1:300. Målt og tegnet af F. C. C. Hansen 1893. Efter Løffler: Sorø Landsbykirker. - *Longitudinal section.*

men ellers er materialet munkesten i munke-skifte. Taggavlen (fig. 3), hvis blændingspryde kamtakker nu stammer fra restaureringen 1864-65,¹⁷ er etagedelt. Over fodlinjens dobbelte savskifte ses en udsmykning, bestående af tre svagt forsænkede cirkelblændinger, adskilt af to dybere småblændinger med trappestik. Bunden i midterblændingen er mønstermuret, og dette gælder tillige en rektangulær blænding, som er muret lige ovenover. Gavlens rekonstruktion er i det mindste på ét punkt ikke korrekt, idet der på indersiden er levn af to fladbuede glugger. Den etagedelte komposition med cirkelblændinger er i øvrigt velkendt især i Midt- og Sydsjælland; blandt paralleleks-empler kan nævnes korgavlen i Sneslev.¹⁸ En fladbuet, ud- og indvendigt falset dør i nord er genåbnet ved seneste restaurering. Sydsidens store, fladbuede vindue er for den ydre åbnings vedkommende tilsyneladende oprindeligt, men i øvrigt skyldes dets nuværende udseende hovedsagelig restaureringen 1864-65. Ved korets opførelse er den gamle korbue udvidet, og forbindelsen mellem skib og kor tilvejebragt ved opmuring af en bred, lidt uregelmæssig rundbue med let overgribende stik. Rummet dækkes af samtidigt hvælv hvilende på forlæg samt korbuen. Ribberne er halvtstens, og der er

lette overribber med trinkamme. To mindre huller i henholdsvis øst- og vestkappen lader sig ikke entydigt bestemme, muligvis er det vestre til klokkeringning i en *†tagrytter*?

Våbenhuset har i eftermiddelalderlig tid gennemgået adskillige ændringer, og af den oprindelige, senmiddelalderlige bygning er nu kun dele af gavlen samt vestre flankemur bevaret. Østre flankemur er derimod ombygget to gange, lige som indgangsdøren og taggavlen stammer fra restaureringen 1865. Den oprindelige mur er af munkesten (adskillige sortbrændte sten) i munkskifte over markstenssyld. I vest er stenene lysere fra skiftet fire sten over vinduets sål, men om nogen ombygning synes der ikke at være tale. I muren, som krones af savskifte under sekundær falsgesims, er et spidsbuet, ud- og indvendigt falset vindue. På indersiden af samme mur ses spor af, at rummet har været hvælvet - eller at en sådan overdækning i det mindste er påbegyndt. Herom vidner dels en spids, halvtstens skjoldbue, hvis top over vinduet er borttaget, dels resterne af en halvtstensribbe i sydvesthjørnet. Over skjoldbuen er lommerne udmuret i højde med vinduets top. Et tilsvarende spring i murværket ses på gavlen, som dog næppe har haft skjoldbue.

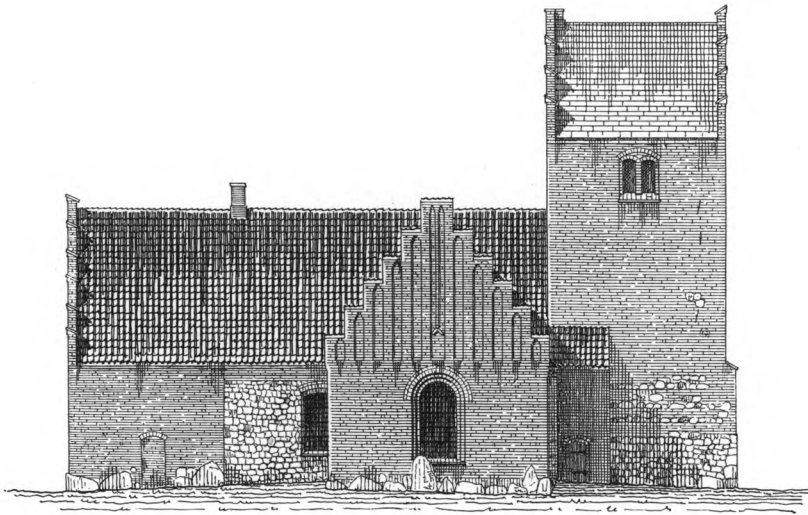

Fig. 5. Facade mod nord. 1:300. Målt og tegnet af F. C. C. Hansen 1893. Efter Løffler: Sorø Landsbykirker. - *Facade to the north.*

Det sekundære hvælv har muligvis belastet murene for stærkt. I hvert fald er østre flankemur, formentlig i tiden o. 1550-1650, ombygget med store sten i krydsskifte efter hvælvets nedstyrtning. Mod det indre har denne mur, hvis øvre del sekundært er ombygget med små gullige sten i krydsskifte, to kurvehanksbuede spareblændinger. Ved seneste restaurering er den nordre blænding og de nærmeste dele af den søndre genskabt.

Det store *kapel* på nordsiden er opført af røde samt adskillige sortbrændte sten i munkeskifte over en syld af store rejste sten, af hvilke den højeste skærer vinduets sålbænk og hæver sig 1,4 m over brolægningen. Indvendig er markstenssylden synlig overalt. Flankemurene krones af trappefrise under falsgesims. I nordgavlen et stort rundbuet, udvendigt falset vindue med prydstik af krumme løbere. Den indvendige smigning er tilvejebragt ved en restaurering i nyere tid. Taggavlen prydes af en blændingsdekoration, bestående af 11 højblændinger, svarende til antallet af let brynede kamtakker. Midterblændingen deles af falset hængestav, hvilende på spærstik - en detalje, som kendes fra flere af egnens senmiddelalderlige blændingsgavle.¹⁹ Det indre dækkes af et krydshvælv med halvstensribber, der hviler på

forlæg i murene undtagen mod syd mod skibet, hvor en spids, helstens skjoldbue er opmuret. Adgangen fra skibet tilvejebringes af en svagt tilspidset, falset arkade, hvis vederlag i øst er let tilbagespringende i forhold til den teglmurede vange.

Tårnets nedre middelalderlige del er opført af marksten, rå og kløvede samt på hjørnerne kvaderhuggede. Dette materiale, som formentlig hovedsagelig er genanvendt fra skibets taggavl og arkadegennembrydningen, er blandet med munkesten, der helt dominerer det indre, og som udvendig på de ikke skalmurede partier veksler med markstensbælter fra vestvinduets midte og opefter. Den spidsbuede arkade til skibet er høj og smal. Selve tårnrummet dækkes af samtidigt krydshvælv, hvilende på forlæg; halvstensribber med diagonaltilstillet toprunde. I vestkappen et *klokkerebshul*. Væggene brydes af dybe, spidsbuede spareblændinger, som i over to meters højde er delvis udmuret med marksten, hvilket kan være sket i eftermiddelalderlig tid af hensyn til pulpitur. Vestvinduet har ydre spidsbuet spejl, men selve den store fladbuede lysåbning er fra 1864-65.

De nederste skifter af mellemstokværkets vestvæg er endnu bevaret og viser ansats til en spareblænding af ringere dybde end den nuvæ-

rende.²⁰ Udvendig markerer ændringen sig ved et helstens tilbagespring i vest afdækket af vingen. De betydeligt spinklere mure fra mellemstokværket og videre op tyder på, at planændringen er gennemført i eftermiddelalderlig tid, muligvis engang i reformationsårhundredet. Adgangen til mellemstokværket er først sket via en *†fritrappe* i nord, som udmundede ved en slank overdør, hvis vanger og indre fladbuede stik endnu er bevaret. Mellem- og klokkestokværkets mure brydes af fælles spidsbuede spareblændinger, hvis issepunkt sidder lige under murkronen. Mellemstokværket belyses af et fladbuget, udvendigt falset vestvindue, som kan være oprindeligt, omend det i nyere tid er omdannet med smigede vanger indvendig samt muligvis tillige forlænget. Klokkestokværket har mod alle fire verdenshjørner glamhuller, bestående af to tætsiddende, fladbuede åbninger; udvendig indrammes de - undtagen mod vest - af fladbuget blænding, og indvendig virker spareblændingerne som et samlende, spidsbuget spejl. Flankemurene afsluttes af falsgesims, og de øst-vestvendte taggavle har kamtakker og syv spidsbuede højblændinger, af hvilke den midterste er tvedelt og foroven udstyret med et lille spidsbuget stik. Østgavlen stod i 1800'rne kamtakket, men glat bortset fra en enkelt blænding, indtil den ved restaureringen 1864-65 ombyggedes svarende til vestgavlen.

Nordsidens sekundære *trappehus* er opført af munkesten i uregelmæssigt munkeskifte over markstenssyld. Nordmurens nedre del med den fladbuede, faldede underdør er ommuret ved en istandsættelse, muligvis 1864-65. Den murede spindel har loft af fladbuede binderstik, som er hugget ind i tårnets nordside og ført videre gennem den oprindelige overdør som et trinvist stigende loft af fladbuede standerskifter. Trappeløbet belyses af firkantet lyssprække i vest; tilbygningen har halvtag.

Eftermiddelalderlige reparationer og ændringer. Som nævnt gennemførtes såvel fuldendelsen af tårnet som ombygningen af våbenhuset engang i løbet af det første århundrede efter middelalderen. 1806²¹ forsynedes kirkens nord- og syd-

side samt våbenhuset med »store og skønne vinduer«, der i kirkebeskrivelsen 1862¹⁰ kaldes »rundbuede«, og som formentlig lukkedes af afsprodsede trærammer. 1836¹³ foretoges en hovedistandsættelse af murværket, der stod hvidtet indtil kirkens *restaurering 1864-65*.²² Denne medførte omfattende ændringer ud fra datidens kunstkæologiske principper, som de bl.a. praktiseredes ved en lang række af Akademiets andre kirker, f.eks. Niløse (s. 423) og Stenlille. Alt ydre murværk afrensedes, og de ældste markstensmure, som i hjørnet mellem våbenhus og tårn omsattes, blev nyfuget med sorte stenflækker. I langhuset og tårnet indsattes store fladbuede vinduer med blyindfattede ruder, hvilket tillige skete i det eksisterende vindue i nordre kapel. I våbenhuset, hvis gavl nyopførtes med fladbuget dør og blændingsgavl, bibeholdtes østvindue fra 1806, mens det oprindelige vestvindue genåbnedes og udstyredes med blyvinduer som de øvrige lysåbninger; også den fladbuede dør til kirken indmuredes ved denne lejlighed. Kirkens gesimser fornyedes ligesom flertallet af gavlenes kamtakker, der for korets vedkommende måtte genetableres, mens tårnets gavl i øst nyopførtes.

Et lille trævindue øst for urskiven på tårnets sydside forsvandt antagelig samtidig med urets fornyelse 1891, mens tårnrummets fladbuede vindue, som udvendig har spidsbuget spejl, er indsat o. 1913.¹⁰ I øvrigt bærer tårnets syd- og vestsider præg af gentagne skalmuringer.²³

Ved korgulvets omlægning 1961 fandtes stumper af glaserede (grønne, brune og sorte) *†gulyfliser*, hvoraf et par var glatte og et par med hjertepalmetmønster fra 1200'rne af en type, som synes udbredt til adskillige sjællandske kirker fra et centrum i Sorø.²⁴

Tagværker. Langhusets dragerstol er hovedsagelig af eg, med dobbelte hanebånd og hulfas for enden af spærstiverne, der er kæmmet over spærskoene. Tagværket består af to dele, svarende til de respektive bygningsafsnit. De seks østligste fag er antagelig jævngamle med korombygningen, mens skibets snarere er yngre med adskillige hanebånd, som er genanvendte spær fra ældre tagstol. De øvrige afsnit har tag-

værker af fyr, for kapellets vedkommende opbygget svarende til langhusets.

Kirken står i dag udvendig fortsat præget af restaureringen 1864-65, idet kirkens seneste fornyelse, 1973-74, hovedsagelig tog sigte på at skabe et ændret interiør. Fra denne sidste fornyelse stammer tagenes røde vingetegl, der for tårnets vedkommende har afløst skiferbelægningen fra 1864-65; endvidere er vinduernes blindfattede ruder fornyet. I våbenhusets indre er østvæggens blændinger delvis genskabt og det sekundære vindue tilmuret, mens til gengæld korets oprindelige norddør er åbnet. Alle gulve er belagt med brune, store, kvadratiske lerfliser, lagt i diagonalt mønster i cement; dog har våbenhuset store Ølandsfliser, antagelig genanvendt fra det 1961 fornyede korgulv.

Opvarmning. 1880¹⁰ anskaffedes to kakkelovne, som 1916 afløstes af et varmeanlæg med kaloriefere, anbragt i våbenhusets østre halvdel. 1973-74 fik kirken traditionel vandopvarmning ved oliefyr, opstillet i redskabshuset på kirkegården.

†Kalkmalerier. Under kirkens restaurering 1973 påvistes ved murværkets afrensning en række forskellige malerifragmenter, som efter fotografering og registrering atter overhvidtedes. Kirkens nye interiør medførte desuden nedhugning af hvælvbuernes dekoration fra 1864-65, malet efter middelalderlige spor.²⁵

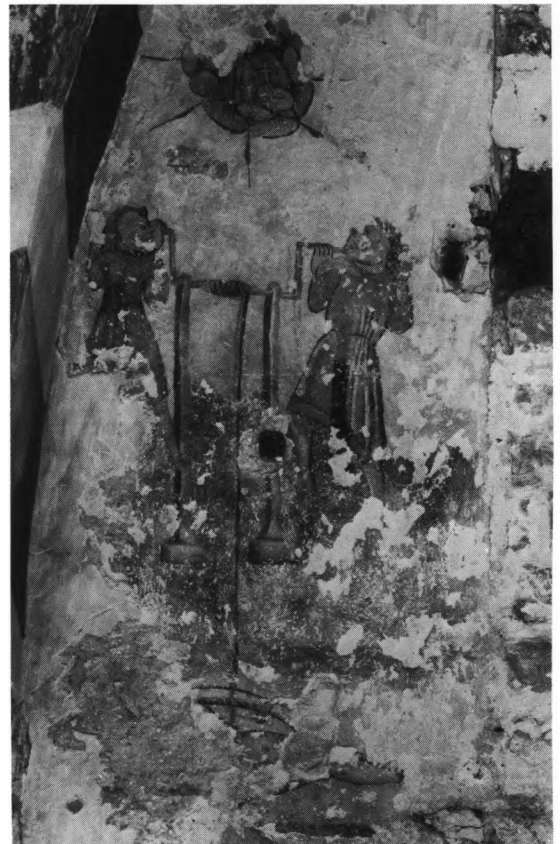
1) 0.1250-1300. Fragment af helgenfigur? på skibets nordvæg, øst for det sekundære vindue. Det fint tegnede ansigt (fig. 6) var rødtonet, det muligvis tonsurklippede hår gult med rødokker krøller. Den fornemme dragt, af hvilken det øverste var bevaret, havde rødt rudemønster på okker grund. Maleriet var udført på tyndt hvidtelag over væggens glittede mørtellag.

2) 1300'rne? En udsmykning med sparrer, kvadre etc. på buer og ribber i skibets to hvælv må have dannet udgangspunkt for den hårdt optrukne dekoration, som gennemførtes 1865, og hvis nærmere karakter fremgår af interiørbilleder fra tiden inden seneste istandsættelse (fig. 9). Røde, sorte, gule og gråblå farver.

3) 1400'rne? Nedfarten til dødsriget. På ski-

Fig. 6-7. 6. Ansigt af helgen? Overhvidtet, unggotisk $\dagger$ kalkmaleri på skibets nordvæg (s. 439). M. Larsen fot. 1973. - *Face of a saint? White-washed, early Gothic $\dagger$ wall-painting on the north wall of the nave.* 7. S. Erasmus' martyrium. Overhvidtet, sengotisk $\dagger$ kalkmaleri på skibets sydvæg (s. 440). M. Larsen fot. 1973. - *The Martyrdom of St. Erasmus. White-washed, late Gothic $\dagger$ wall-painting on the south wall of the nave.*

bets sydvæg, i det østligste fag, vest for vinduet afdækkedes et billede, hvis fragmentariske rester viste overkroppen af en skægget Adam, stående i en portåbning med oprakt hånd, som gribes af Kristus, hvis ene arm dog var eneste levn. Over Adam i tårnlignende bygning var bl.a. et profilvendt djævehoved. Tegningen sort, karnationerne hvidgule og i øvrigt hovedsagelig sorte og dodenkoprøde farver.

4) O. 1500-25. S. Erasmus' martyrium (fig.

7). På skibets sydvæg, i det østligste fag, øst for vinduet. Af den nøgne martyr, hvis tarme drejes ud af to bødler, sås kun rester. Foroven, delvis bevaret, Gud Faders velsignende skikkelse, indrammet af skybræmme. Farverne sort, dodenkop, bleg rød og okker.

Fra samme tid, men muligvis lidt yngre, var et helfigursbillede af apostlen Andreas med sit kors, malet i tårnummets nordre blænding. Figuren var skitseagtigt malet på tyndt lag hvidtekalk over munkestenene. Kjortlen havde okkergule foldekast, kappen dodenkop chatte-ring.

Viekors, det meste af et dusin gulrøde fandtes spredt rundt om i kirkerummet, de bedst bevarede var nederst på hver side af korbuen samt umiddelbart øst for korets norddør.

5) Efterreformatorsk dekorationsmaleri, repræsenteret ved grålige farverester, der på korets østvæg var formet som draperi omkring altertavle. Muligvis var disse farvespor til dels levninger af det adelige gravkors heraldiske udsmykning (sml. gravminder).

INVENTAR

Oversigt. Siden restaureringen 1973-74, ved arkitekt Ebbe Lehn Petersen, Odense, fremtræder kirken hovedsagelig med nyt inventar opstillet på utraditionel vis, således at prædikestolen og det flytbare alterbord - hvorpå to sengotiske stager og et nyt, forgyldt metalkors - er anbragt midt i skibets vestligste fag ud for nordre tilbygning. Som lyskilde er der over alterbordet ophængt en »himmel« med indbyggede glødelamper. Denne totale afvigelse fra gængs opstilling af inventaret gennemførtes for at imødekomme et ønske om, at også de menighedsmedlemmer, der sidder i den store, nordre tilbygning, skal have mulighed for at se såvel alter som

prædikestol. Disse inventarstykker er forarbejdet i møbelplade, mens den i sektioner udførte alterskranke er af fyr.

Næsten lige så afgørende ændredes helhedspræget ved en restaurering 1865, hvor alterbord, alterskranke, prædikestol, stolestader og dørfløje fornyedes; samtidig anbragtes det af Sorø Akademi 1861 skænkede orgel på et pulpitur, der blev egetræsmalet som det øvrige inventar. Tidligere havde træværket været mahognimalet, undtagen prædikestolen, der stod »med forskellige farver uden forgyldning«. Restaureringen gennemførtes af Sorø Akademi, der inden for en kortere årrække lod sine kirker istandsætte efter ensartede retningslinjer og med stort set de samme håndværkere (jfr. Niløse s. 419 og Stenlille),²⁶ således at kirkerne fremtrådte med et karakteristisk fællespræg. Arbejdet lededes af den kongelige bygningsinspektør, Christian Hansen.

Af ældre inventarstykker er stadig bevaret den enkle granitfont af Roskildetype med dåbsfad udført o. 1625 samt yderligere et fad og kande fra 1800'rne. Større interesse har de to store figurgravsten, den ældste fra o. 1560 over Erik Bølle og Sophie Rud, den lidt yngre over datteren, fru Kirsten Bølle, udført før hendes død 1604.

Fig. 8. Indre, set mod øst. LL fot. 1977. - *Interior to the east.*

Fig. 9. Indre, set mod øst før restaurering. Chr. Axel Jensen fot. 1910. - *Interior to the east prior to restoration.*

†*Alterborde*. Fundamenter af kløvet kamp til det oprindelige alterbord fandtes ved korets restaurering 1960-61.²⁷ Det bord, som indtil da brugtes, var opført af stenplader svarende til gulvet (slidte lerfliser) og forsynet med et skriftsted indhugget i forsiden.²⁸

†*Alterklæder*. 1) 1688, af rødt fløj, broderet med Klingenberges og Bielkes våbener samt initialerne »PvK« (Poul von Klingenberg) og »FELB« (fru Edele (E)lisabeth Bielke) over årstallet (jfr. åben begravelse).²⁹ 2) 1796,³⁰ af karmoisinrødt fløj med guldgalon, forfærdiget af skrædder Dietrich Peter Pohlmann, København.

Altertavle, se oversigt. Af den tidligere (†)*altertavle* (sml. fig. 9) er bevaret et maleri signeret C. Schleisner 1875,³¹ forestillende Kristus vel-signende.³² Det måler 211x130 cm og er malet med olie på lærred. Farveholdningen er lys; Kristus bærer rød kjortel og derover hvid kappe. Ved sidste restaurering ophængt i glat, smal

ramme på tårnets nordvæg. Den oprindelige indramning svarede til bl.a. Niløses (s. 424, fig. 6), Stenlilles og Kirke Flinterups (Sorø amt) udført efter tegning af Christian Hansen.³³

†*Altertavle*, bekostet 1743 af etatsråd Johan Christensen, der ejede Tersløsegård 1743-45. Tavlen var »slet, dog net snedkerarbejde«.³⁴ I dens store, malede træramme med to søjler og trekantgavl indsattes 1836 et †*maleri* forestillende Himmelfarten, malet af Lucie Ingemann.³⁵

Altersølv. *Kalk*, 1807(?), højde 26 cm. Kalken har cirkulær fod, indknebet skaftled omkring midtdelt knop og højt bæger. Under bunden fire stempler: rektangulært mestermærke med FK for Franciscus Kozlowsky (Bøje 779), Københavnsmærke 18(0)7, guardeinmærke for Frederik Fabritius³⁶ og månedsmærke tvillingerne. Samtidig *disk*, 16 cm i tv. Under fanen indprykket skriveskrift: »Tersløse Kirke« og under bunden fire stempler som kalkens.

Oblateske, 1800'rne,³⁷ oval, 10 cm lang, 8 cm

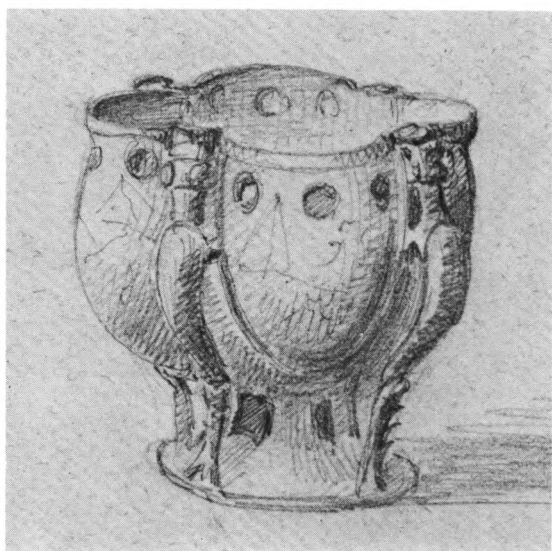

Fig. 10. Tegning af †røgelsekar (s. 442) NM2. - *Drawing of †censer.*

høj, glat, med tøndebåndsmønster på siden. Langs lågets kant enkel empirebort og på midten graveret skriveskrift: »Tersløse Kirke tilhørende«. Under bunden anes to rektangulære stempler; i det ene læses vistnok »Slagelse«.

Alterkande, 1970'erne, af glas. I præstegården opbevares en kande fra Den kongelige Porcelænsfabrik, sort med guld kors og -kanter, antagelig anskaffet 1838.¹³

Sygesæt, o. 1650. Kalken er 12,5 cm høj, har cirkulær fod, som går lige over i skaftet, og knop af vanlig barokform med seks tunger på over- og underside. Herover lille, cylinderformet skaftled. Samtidigt bæger. Glat disk, 8 cm i tv., med graveret cirkelkors på fanen. Opbevaredes 1862¹⁰ i læderfuttal sammen med †oblatæske.

Alterstager (fig. 11), o. 1550-75, 29 cm høje. På foden graverede våbener og initialerne »IK« og »KB« for Jesper Krafse og Kirsten Bølle (jfr. gravsten nr. 2). - Syvarmet *stage*, skænket af menigheden 1907,¹⁰ Grundtvigstage fra Lauritz Rasmussens Bronzestøberi. - 1862 omtales lakeret †blikrør til lys.¹⁰

Fragment af †røgelsekar (fig. 10), fundet indmuret i koret. Et forslag fra synet 1897 om at få det hængt op i koret var ikke efterkommet 1899, hvorefter det blev overladt til kirkeejeren

at afgøre, om karret skulle ophænges i kirken eller opbevares i den såkaldte Saxos celle i Klosterporten i Sorø.¹⁰

Alterskranke, se oversigt. †*Alterskranker*. 1862 var der et tresidet jerngelænder,¹⁰ som 1864 afløstes af en skranke med spinkle træbalustre,³⁸ leveret af snedker Carl Poulsen²² og atter fornyet 1961 efter tegning af arkitekt Thomas Havning.³⁹

Font, romansk, af rødlig granit, tv. 85 cm, af Roskildetype,⁴⁰ svarende til bl.a. Kirke Eskilstrups (s. 315). Kummen har tolvstav ved randen, glatte sider, forneden affaset og afsluttet med vulst ved overgang til foden. Denne er hugget for sig af rødere granit, keglestubformet med mindre vulst forneden, hvor den er cementeret fast til gulvet. I åbningen mellem skibet og nordre tilbygning.

Dåbsfad, (fig. 12), o. 1625, af messing, tv. 76 cm. Fadet er for stort til fontens fordybning.

I bunden drevet fremstilling af uddrivelsen af Paradis. På fanen springende dyr: to enhjørninger, en hund, en hare og en hjort. I bunden og på fanen ses stærkt slyngede plantestængler overalt mellem mennesker og dyr. Rankeværket svarer til Vallengsved, Marvede og Herlufsholm.⁴¹ Det drevne motiv er dog et andet. Fadet har ombøjket kant.

2) 1839, tv. 27,5 cm, af messing. Let skålformet fad med perlestav langs randen. Under bunden graveret med skriveskrift: »M. Meyer 18 Sorø 39«, for Matthias Meyer, gørtler i Sorø i 1800'ernes midte.

Dåbskande, o. 1850, af tin, 22,5 cm høj, stemplet Hans Høy (mester 1834).⁴² Chokoladekandeform, svarende til bl.a. Stenlilles og Kvanløses, indkøbt 1863 (jfr. s. 120). Låget brækket af.

Prædikestol, se oversigten. †*Prædikestole*. 1) Ifølge oplysning fra o. 1860 bar stolen da følgende indskrift: »Andreas Esbern Anno 1587. Verbum domini manet in æternum principium sapiente timor domini«. En himmel derover trængte til eftersyn o. 1820.⁴⁴ 2) (Sml. fig. 9) 1865, nygotisk, med stavværksprydede felter, udført af snedkermester Carl Poulsen.²² Nu på loftet. †*Timeglas* er nævnt i inventariet 1662.¹²

Stolestader, se oversigten. †*Stolestader*. 1) Ifølge J. H. Larsens beskrivelse o. 1842⁴⁵ var stolene fra 1614. Det kan i dag ikke afgøres, om oplysningen blot gælder de forreste stole, som bar nævnede årstal (jfr. †herskabsstole), eller alle stolestader. 1862 opregnes 26 stolestader med udskårne arbejder på gavle og døre;⁴⁶ i nordre tilbygning stod fem stole med afrundede endestykker og døre og i tårnrummet tre åbne stole med spidse endestykker. De var alle af mahognimalet fyrretræ.¹⁰ 2) (Sml. fig. 9), ved restaureringen 1865 opstilledes nye stole med spidsbuet fylding og trekantafslutning foroven, udført af snedkermester Carl Poulsen.²² En gavl ligger på loftet.

†*Herskabsstole*. Som det ofte stadig er tilfældet (se f.eks. Butterup s. 76), var de to forreste stole indrettet til herskabsstole. På gavlene i syd var »udhugget«: »Steen Brahe til Knudstrup 1614« og i nord: »Fru Sophia Rostrop til Knudstrup 1614«.⁴⁷ Stolene fjernedes først ved restaureringen 1865.⁴⁸

†*Præstestol*. 1835 tiltrængtes en ny stol i koret til præsten;⁹ 1861 havde han samme sted i nord-siden en lukket stol, der var mahognimalet, med grønne gardiner, og deri en fyrretræslænestol med læderbetræk.

Pengeblok, 1600'rne?, af eg, 69 cm høj. Øverste halvdel beslået med fire vandrette jernbånd, hvoraf de to midterste lukker for låge i forsiden. Jernbeslået låg, hvori pengeslids. Nederste halvdels hjørner er, formentlig i 1800'rne, affasede og afrundede forneden. Blokken er op-hængt i en bøjle på væggen i skibet øst for indgangsdøren.

Pengebøsse, 1900'rne, af messing, med penge-tragt foroven og græsk kors i relief på forsiden. På væggen i skibet vest for indgangsdøren.

†*Pengebøsse*, 1800'rne, af blik, halvrund med blikbagplade, svarende til Stenlilles og de endnu bevarede i Kirke Flinterup (Sorø amt). Sort-malet. 1862 i våbenhuset.¹⁰

Dørloje. 1-2) 1865,²² fløjddøre, leveret af snedker Carl Poulsen. Egetræsmalede. Indgangsdør til våbenhuset og mellem dette og skibet. 3) 1869,²² fire lodrette planker, som på den indvendige side sammenholdes af vandret-

Fig. 11-12. 11. Alterstage skænket af Jesper Krafse og Kirsten Bølle (s. 442). LL fot. 1977. - Altar candlestick donated by Jesper Krafse and Kirsten Bølle. 12. Dåbsfad af messing, fra o. 1625 (s. 442). LL fot. 1977. - Brass baptismal dish.

Fig. 13. Indre, set mod vest. LL fot. 1977. - *Interior to the west.*

te. Ældre lås. Til tårnets trappehus.

†*Pulpitur* nævnes 1803; 1819 mente synet, at det ville forskønne kirken og være bekvemmere, om pulpituret blev fjernet, og der i stedet opstilledes stole i tårnet.²² Ønsket er muligvis efterkommet ved denne tid. I tårnummet ses de afsavede bjælkeender, som har båret dette eller orgelpulpituret (sml. nedenfor).

Orgel, bygget 1974 af Marcussen & Søn, Abenrå. Otte stemmer, ét manual og pedal. Facade tegnet af Ebbe Lehn Petersen. I øst.

†*Orgel*, bygget 1861 af Jens Gregersen, København, og bekostet af Sorø Akademi.¹⁰ På egetræsmalet pulpitur opstillet af tømrermester Seehusen.²² Gennemgribende ombygget o. 1923-25 af Th. Frobenius & Co., København, med bibeholdelse af hovedparten af de oprindelige piber, men med nyt spillebord og ny vindlade (pneumatisk keglevindlade).⁴⁹ Facade som Niløses, men forhøjet i forbindelse med om-

bygningen, opbevares på våbenhusloftet. Fem delvist bevarede *stemmer fra 1861 er overdraget til Det danske Orgelselskab: Gedackt 8', Fugara 8', Principal 4', Flöite 4', Octav 2'.⁵⁰

Salmenummertavler, 1970'erne, fem smalle hvidtede lister, slået op på væggen med ti centimeters mellemrum, hvorpå hænger sorte metalnumre på søm. †*Salmenummertavler*, 1833, til »indskudsnumre«.¹³ Profileret ramme inddelt i seks rækker af smalle lister. I øverste række med fraktur: »Før Prædiken«, og i tredje række: »Efter Prædiken«.

To *lysekroner*, 1945, i barokform, afløste *†petroleumshængelamper* (sml. fig. 9).

Kirkeskib, ophængt 1915. Fregat »J.J.Benedichtsens Minde«, bygget af Otto Dørge, Holmen, skænket af H. N. Andersen, ØK, til minde om hans svigerforældre, der er begravet på kirkegården.⁵¹ 1916 i skibets østhvælv,¹⁰ nu over døren i korets nordvæg.

Tårnур. 1891, af Bertram Larsen, København.¹⁰ Ottedøgnsværk med slagværk i flad støbejernsramme. Stiftgang. Værket er omgivet af skab med glaslåger. I samtidigt urhus i tårnets mellemstokværk op mod sydvæggen, ud for urskiven. Et *†ur*, hvoraf dele nu findes i Mariager kirke,^{51a} nævnes 1661.¹² Det synes at have været samme, som eksisterede, indtil det nuværende anskaffedes.

Klokker. 1) 1709, tv. 82 cm, støbt af Fridrich Holtzmann. Versalindskrift mellem rammelister med blomsterfriser over og under: »Gloria in excelsis Deo me fecit Friderich Holtzmann Hafniae 1709«. På legemet relief forestillende von Klingenberges våben: to løver holdende skjold med kronet klokke, derover hjelm med grevekrone og fjerbusk. Rammelister på slagkanten. Svarer til Niløses (s. 428). Ophængt i slyngebom.

2) 1966, tv. 97 cm, støbt af John Taylor & Co. Ophængt i slyngebom.

†Klokker. 1) 1528 afleveredes en klokke ved klokkeskatten.⁵² 2) 1550, med indskriften: »Mari thet er mit hallit navn tyl gudtz ordt at kalle gör ieg gafn her Hans Olsen af Tersløse Ingwr Nielsen Oluf Knudsen mdl«. ⁵³ 1803 var den revnet.²² 3) 1879 omstøbes den store klokke,⁵⁴ der foroven havde ornamentfrise, på legemet versalindskrift: »Omstøbt MDCCC-LXXIX« og på slagkanten: »i Anker Heegaards Etablissement på Frederiksværk«.

Klokkestol, 1600'rne, af eg, nummereret med indhuggede romertal, samlet med trænagler, tredobbelte skræstivere.

GRAVMINDER

†Epitafium. 0.1718. Hr. Laurits Jacobsen, søn af Jacob Hansen, sognepræst til Tersløse og Skellebjerg, *1658, af rigsadmiral Bielke kaldet til præst 1680, fungerede som sådan i 38 år, †17. marts 1718. Indskrift med forgylde bogstaver på sort bund.²⁹ Endnu 1862⁵⁵ hang tavlen, omend halvt rådnet, på væggen i nordre tilbygning, hvor adskillige af præsterne med deres hustruer var begravede.²⁹

Gravsten. 1) (Fig. 14) efter 1555 og før 1562,

Erich Bøller af Oreby i Lol(l)a(n)d, †15<62 på Tersløsegård> og hans hustru, fru Soffie Ruds datter, død på Tuureby første fredag ad nath y faste 1555. Lys grå kalksten, 280x169 cm, med fordybet fraktur (udfyldt med sort masse) i skriftfelt nederst på stenen. Herover en fremstilling af rigsråd Erik Bølle og hans første hustru. Han bærer rustning, højre hånd halvt holder, halvt hviler på det store slagsværd. Hendes dragt har puffer på skuldre og albuer og den lange kappe to vandrette læg. Armene er overlagte, venstre hånds fingre krummede. Figurerne indrammes af pilastre, der bærer

Fig. 14. Gravsten nr. 1 udført mellem 1555 og 1562, over Erik Bølle, †1562, og hans hustru Sofie Ruds datter, †1555 (s. 445). Sofus Bengtsson fot. o. 1930. - *Tombstone no. 1 executed between 1555 and 1562, to Erik Bølle †1562, and his wife Sofie Ruds datter †1555.*

vandret bjælkeværk og prydes af aneskjolde ophængt i remme; de øverste hænger på arkitraven, de nederste på postamentets kronliste og dækker således indskriftfeltets øvre hjørner. I det tilsvarende felt foroven på stenen er de afdødes nærmeste anevåbener fremstillet med hjelmtegn og -løv.

Stenen er nær beslægtet med en gravsten i Ørslev (Løve hrd.) over Claus Ulfeldt og Dorete Lunge, †1554. Begge tilhører en stor gruppe, som anses for at være udgået fra Hans Malers værksted i Roskilde, således bl.a. Erik Krabbes sten i Soderup (s. 296, fig. 18-19).⁵⁶

1865 flyttet, tillige med gravsten nr. 2, fra koret »ned i kirken«.²² 1926¹⁰ omtales begge i nordre »sideskib« (d.e. kapellet), hvor de ønskedes opstillet ved hver sin væg, således som nu, hvor Erik Bølles sten står op ad vestvæggen.

2) (Fig. 16) efter 1566 og før 1604. Fru Kirstin Bølle til Terslø, Iesper Kravis efterlevereske til Basnes. (Han druknede 1566, og hun døde 1604). Lys grå kalksten, 375x238 cm, med fordybede versaler, hvori ses rester af udfyldning. Indskriften fylder tre linjer, og der er plads til endnu to i feltet under fremstillingen af Kirsten Bølle (fig. 15), som trods sin enkestand bærer både halskæde og adskillige ringe og armbånd om de spinkle arme. Underkjolen er fint mønstret (brocheret), og fra skuldrene ned over kjolen hænger to smalle bånd, som næsten når gulvet. Hun står i en arkade, der flankeres af joniske søjler med beslagværk i prydbæltet og et smallere bånd under kapitælet. På søjlernes postamenter og over dem ses evangelistsymbolerne. Forneden »S. Marc:« og »S. Lvcas«, foroven »S. Iohanes« og »S. Mathevs«. Mellem de øvre en skrifttavle med opbyggelig indskrift. I et bredt bælte langs stenens kanter er afdødes 32 anevåbener fremstillet. Stenen menes at have et maleri som forlæg, således som det er tilfældet med fremstillingerne på gravstenen over Peder Reedtz og Karen Rostrup i Hørby kirke.⁵⁷ Den er også i lighed med nævnte sten tilskrevet Roskilde successor, Oluf Nielsen Krog.⁵⁸ Uanset den nærmere vurdering og benævnelse må de to

sten være forfærdiget i samme værksted. Op ad nordre tilbygnings østvæg, jfr. i øvrigt nr. 1.

Gravkammer (jfr. fig. 2), opmuret af store, røde sten i munkeformat, med tyndt berappet overflade og hvidtelag, dækket af fladbuet tøndehvælv, beliggende under koret.⁵⁹ Der er en fladbuet døråbning i vest og nedgang fra midtskibet ad en kampestenstrappe. Rummet måler ca. 295 cm på begge ledder; gulvet har to helsten brede, murede revler i nord-sydlig retning til opstilling af tre *†kister*, som ifølge præsteindberetningen 1758²⁹ rummede Erik Bølle, hans første hustru, Sophie Rud, og datteren Kirsten Bølle. Samtidig oplyses, at kisterne allerede da var »henfaldet i muld«; men ved gravens åbning i forbindelse med kirkens reparation havde pastor Lange set en messingplade, som blev nedlagt igen (sml. *†kisteplade*). Ved en undersøgelse 1961 fandtes tre skeletter og en *kisteplade* (fig. 17). 1555. Frv Soffi Rvd til Elved, gift med salig Erick Bølle til Orreby, død på Thvrrby. Rektangulær plade af messing, 25,5x21 cm, med fordybede, sorte versaler på nedre halvdel. Foroven afdødes fædrene og mødrene våbener for Rud og Rosenkrantz. Under indskriften ubehjælpsomt, sekundært indridset årstallet 1580. Nu ophængt på vestvæggen i nordre tilbygning.

†Kisteplade. 1604. Frv Kirstenn Bølle, Erick Bølles dater af Thersløs(e), født på Elved 30.jan. 1530, gift med salig Iesper Kravfse til Basnes, †11.sept. 1604 klokken fem om morgenen. Pladen omtales i præsteindberetningen 1758⁶⁰ (sml. gravkammer).

Kistebeslag, o. 1555, af messing, formet som Rud-våben og derfor antagelig fra Sofie Ruds kiste. På vestvæggen i nordre tilbygning, under kistepladen.

†Kistebeslag. Endnu 1910 eksisterede fire hjørnebeslag med englehoveder og et Bølløvåben, hvor hjelmtegnet manglede.

I tilknytning til de herskabelige begravelser i

Fig. 15. Detalje af gravsten nr. 2, visende Kirsten Bølle, sml. fig. 16 (s. 446). Sofus Bengtsson fot. o. 1930. - *Detail of tombstone no. 2, with representation of Kirsten Bølle (cf. fig. 16).*

Fig. 16. Gravsten nr. 2, udført mellem 1566 og 1604, over Kirsten Bølle, †1604 (s. 446). Tegning af Magnus Petersen, efter Løffler: Sorø Landsbykirker. - Tombstone no. 2 executed between 1566 and 1604, to Kirsten Bølle †1604.

koret var der udført *kalkmalede* *†dekorationer*.²⁹ På korets nordvæg sorte bogstaver, som gengav indskriften på Erik Bølles gravsten, og på skibets nordvæg, nærmest koret, de samme 32 våbener, som sås på Kirsten Bølles gravsten, malet i fire rækker »med distingverede kulører efter heraldik«. ⁶¹ Over de 16 første »stod i en smal linje«: Ærlig og velbyrdig mand Jesper Krause til Basnæs salig med hans 16 aner. Mellem disse og de 16 nederste læstes: Ærlig og velbyrdig frue Kirsten Bølles til Tersløse hendes 16 aner. 1759 havde gennemtrængende fugt gjort våbengengivelserne næsten ukendelige. ⁶²

†Aben begravelse i tårnet, 175 ⁸²⁹ beskrevet således: Skilt fra kirken ved et træværk og to halve jerndøre, den ene med Klingenbergers vå-

ben og ved siden af i træværket initialerne PvK, den anden med Bielkernes våben, og i træværket EEB (jfr. †alterklæde). Videre meddeles, at der er nedsat fire voksen- og fire barnekister.

†Kister. 1) 1686 Edle Elisabeth von Klingenberg, *19. marts 1686, †24. juni 1686.

2) 1691. Poul von Klingenberg, *1689, †marts 1691.

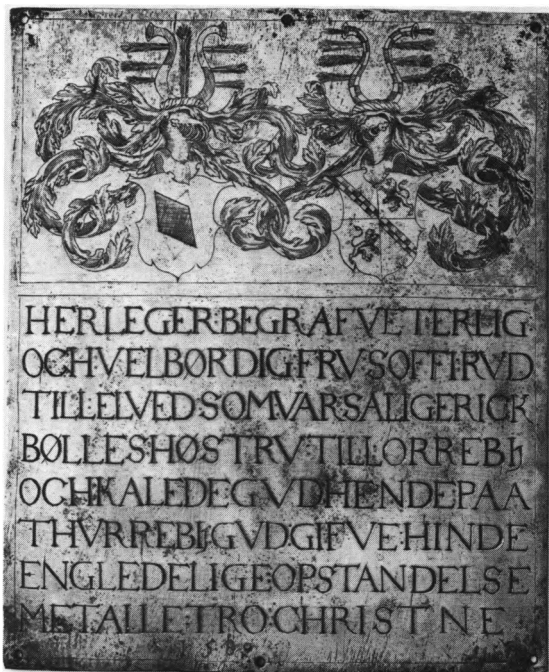
3) 1695. Edel Maria von Klingenberg, *1694, †17. jan. 1695.

4) 1698. Charlotta Lovisa von Klingenberg, *1697, †8. marts 1698.

5) 1708. Fru Edle Elisabeth Bielke, datter af ridder, gehejmeråd, rigsadmiral og generalguvernør over Island, Henrich Bielke til Ellinggaard, og Edle Ulfelt. Født i København ?nov. 1664, havde fire sønner og fire døtre, levede 43 år, 3 mdr. og nogle dage. Kiste overtrukket med »Russchwartz, tidligere med mange kiste-beslag af forsolvet messingblik«.

6) 1720. Junker Povel Christopher von Klingenberg, *22. okt. 1701 på Høyeriis, som søn af konferensråd Povel von Klingenberg og

Fig. 17. Kisteplade over Sofie Rud, †1580 (s. 446). Anders Bæksted fot. 1966. - Coffin plate to Sofie Rud †1580.

Edel Elisabeth Bielke, datter af rigsadmiral Henrich Bielke. Han døde 20. nov. 1720 på Høyeris. Kisten var overtrukket med »Rus-schwartz«.

7) 1723. Konferensråd Paul von Klingenberg. Kiste overtrukket med sort læder, uden plade eller andre sirater.

8) 1734. Fru Beata Margaretha Bielke, datter af hr. Henrich Bielke til Ellinggaard, Næsbyholm og Tersløsegaard, ridder etc., og Edle Ulfelt til Møllerød. Født i København ?aug. 1662, gift med Anders Bilde til Løymose 1682, enke ?april, en søn og en datter, død i Næstved 14. dec. 1734.

Kirkegårdsmonumenter. 1) 1791. Gunder Jonassen, 86 år, nedsat 21. nov. Grå granitsten, 154x85 cm, med primitive, fordybede versaler. Øst for nordre tilbygning.

2) 1861. Christiane Catarine Seehusen, født Petersen, *9.juni 1832, †10.juni 1861. Oval støbejernsplade med reliefversaler. Nær nordre tilbygning.

3) 1863. Christian Henrich Sophus Seehusen, *20.jan. 1791, †1.dec. 1863. Udseende og placering som nr. 2.

†*Kirkegårdsmonumenter.*⁴⁸ 1) O.1818. Fridericha Lovise Rieper, †10. dec. 1818. Trætavle.

2) O.1847. Julie Vilhelmine Dorn, *14. dec. 1786, †6. april 1847. Jernkors.

3) O.1847. Christiane Frederikke Amalie Seerup, *17. nov. 1816, †30. sept. 1847. Trætavle.

4) O.1852. Rasmus Frederiksen, *24.juni 1781, †3. dec. 1852. I 44 år Tersløse skoles nidskære, duelige, kærlige lærer. Jernkors med indskrift på begge sider.

5) O.1854. Michael Lorentsen, *6. okt. 1784, †23.juni 1854.

Omkring gravsted i kirkegårdens nordøsthjørne findes sortmalet *støbejernsgitter*.

KILDER OG HENVISNINGER

LA. *Sognekalendarsarkivet*. Liber daticus 1792-1857. - Kgl. *Bygningsinsp. Journalsager* 1857-1958. - *Ved embedet*. Synsprot. 1862-1968. - Kirkeprot. 1959-1976). - NM2. *Håndskriftsaml.* Beskrivelse over Tersløse kirke 1861. - Se i øvrigt arkivalier for Holbæk amt i almindelighed s. 50.

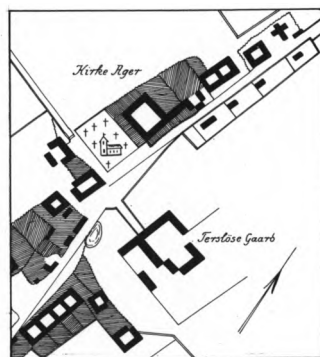

Fig. 18. Landsbyplan 1789. - Village map 1789.

NM2. Indberetninger ved R. Andersen 1893 (klokke), Chr. Axel Jensen 1910 (inventar og gravminder), Elna Møller og Erik Skov 1961 (gulvundersøgelse i kor; gravkrypt), Mogens Larsen 1973 (kalkmalerier), Hugo Johannsen 1977 (bygning), Marie-Louise Jørgensen 1977 (inventar og gravminder). - Bygningsbeskrivelse og kalkmalerier ved Hugo Johannsen, inventar og gravminder ved Marie-Louise Jørgensen. Redaktionen afsluttet april 1981.

Tegninger. NM2. Gnidebillede af klokke fra 1709 ved R. Andersen 1893. - Røgelsekar, usign. - To gravsten over Erik Bølle og Sophie Rud samt Kirsten Bølle, tegnet af Søren Abildgaard. - Tegninger af samme to gravsten ved J. Magnus-Petersen 1890. - To blade med plan, snit og opstalter samt tegning af font (farvelagte), signeret Hoffmann 1867. To blade med kalker efter samme. - Usign. og udat. tegninger, hidrørende fra akademiarkitekt A. Laurtrup-Larsens bo og formentlig udført af denne eller forgængerne i embedet (bygningskonduktor C.J. Nissen 1859-1886; F. C. C. Hansen 1886-1923): Plan af kirkegård med ligkapel (o. 1881); tre blade med planer, snit og opstalt af tårn (o. 1891 og 1913); forslag til dør i korgavl (1922); to blade med facader af orgel, dateret 1924. - Plan ved M. Brahdé 1960, suppleret af Elna Møller 1961.

Notebøger. NM2. Henry Petersen IX, 22.

¹ Roskildebispens jordebog s. 159.

² Repert. nr. 3712.

³ Repert. 2. rk. nr. 1086.

⁴ Landebogen s. 153.

⁵ RA. DaKanc. A28. 1630-1702. Fortegnelse og div. dok. vedk. kirker og sognekald.

⁶ Kronens Skøder II, 425f.

⁷ William Norvin i Sorø. Klostret. Skolen. Akademiet gennem Tiderne, II, 1931, s. 124f.

- ⁸ NM6. Fundprot. 1967; Jørgen Steen Jensen: Mønter fra kirkegulvene i det gamle Holbæk amt, i ÅrbHolbæk, 1976, s. 120.
- ⁹ LA. Sognekaldsarkivet. Liber daticus 1792-1857.
- ¹⁰ Ved embedet. Synsprot. 1862-1968.
- ¹¹ Typen er identisk med de tremmelåger, som ved denne tid opsattes på andre af Akademikirkernes kirkegårde, f.eks. Stenlille og Niløse (s. 420).
- ¹² RA. Rtk. Rev. rgsk. Kirkerghsk. 1661-72.
- ¹³ LA. Ars og Løve herreders provsti. 1831-61. Synsforretningsprot.
- ¹⁴ Opførelsen forestodes antagelig af Akademiets bygningskonduktør, C. J. Nissen, mens tegningen snarere skyldes den kongelige bygningsinspektør, J. D. Herholdt.
- ¹⁵ KancBrevb. (9. okt.).
- ¹⁶ Flere af kvadrene er oversvummet på en måde, som antyder, at de kan have siddet i korets oprindelige taggavl. På en mindre af de genanvendte frådsten ses rester af vægmaleri i hvidt, okker og rødbrunt. Tilsvarende fænomen kendes bl.a. fra Soderup (s. 302, note 16).
- ¹⁷ 1862 (jfr. note 10) beskrives den som en »spidsgavl med skrå kamme, halvtstens tilbageliggende murede forsiringer og tre cirkelrunde fordybninger«.
- ¹⁸ DK. Sorø s. 542, fig. 1; endvidere oversigten til samme amt s. 1229.
- ¹⁹ F.eks. Sønder Jernløse, Tølløse og Undløse (s. 135, 224 og 362).
- ²⁰ Spareblendingen er påbegyndt i halvanden stens dybde, men opmuret i yderligere en stens dybde. Vestmurens tykkelse andrager således kun halvanden sten ud for blandingerne.
- ²¹ LA. Merløse herreds provsti. Kirkesynsforr. 1803-26.
- ²² LA. Kgl. Bygningsinsp. Journalsager 1857-1958.
- ²³ 1879 (jfr. note 10) var der revner i vestsiden, hvilket ønskedes modvirket med indsætning af ankre, og 1929 (note 10) ønskedes syd- og vestsiden skalmuret.
- ²⁴ Det største fragment, hvis bredde var 22,5 cm, havde sort glasur, mens et mindre var lysebrunt. Fliser, med identisk mønster og ligeledes indrammet af bort med ovale og rudeformede »bosses«, kendes fra Haslev (DK. Sorø s. 570), Nørre Jernløse (s.94), Asnæs og Højby (begge Ods. hrd.).
- ²⁵ 1865 (jfr. note 22) hedder det, at kirkens indvendige maling endnu ikke har kunnet færdiggøres, fordi »Worsaae først må tage bestemmelse angående kalkmalerierne i hvælvingerne«.
- ²⁶ Desuden drejer det sig om kirkerne i Skellebjerg og Havrebjerg (Løve hrd.) og i Sorø amt bl.a. Gyrstinge og Kirke Flinterup (DK. s.387 og 395).
- ²⁷ Jfr. indb. om gravkrypt.
- ²⁸ Jfr. journal 131/74.
- ²⁹ LA. Bispearkivet. 1758-59. Hist. Efterret. til HofmFund.
- ³⁰ RA. Rtk. Bygningsadm. Journalsager 1782-1848.
- ³¹ Allerede 1866 udtryktes ønske om anskaffelse af en ny altertavle (jfr. note 10).
- ³² Nina Damsgaard: Det danske altertavlemaleri i 1800-tallet og dets forhold til de samtidige religiøse strømninger. 1979. Speciale i kunsthistorie, Århus universitet.
- ³³ Den endnu eksisterende tegning til sidstnævnte ligger i Kunstakademiets Bibliotek.
- ³⁴ Jfr. note 29 og Hoffmanns tegning.
- ³⁵ Jfr. note 13 samt Mynster: Visitatsdagbøger 7. juli 1839. Endvidere note 10 og 32.
- ³⁶ F. F. var guardein 1787-1823, F. K. fik borgerskab 1798 og døde 1847. Ifølge Bøje 1979 synes virksomheden ophørt omkring Statsbankerotten 1813. Sammenholdes disse oplysninger, forekommer 1807 at være det sandsynligste år for kalkens udførelse.
- ³⁷ Nævnt i beskrivelsen 1862, jfr. note 10.
- ³⁸ Meddelelser angående Sorø Akademi, udgivne efter foranstaltning af Ministeriet for Kirke- og Undervisningsvæsenet. 1880, s. 210. Jfr. note 22.
- ³⁹ J.nr. 131/74.
- ⁴⁰ Mackeprang: Døbefonte, s. 405.
- ⁴¹ DK. Sorø s. 1038, 1043, fig. 4 samt 1140.
- ⁴² Jfr. Kai Uldall: Gammelt tin. 1966.
- ⁴³ Ifølge Wiberg: Præstehist. var Andreas Esbensen præst ved kirken 1584.
- ⁴⁴ Jfr. note 9 og 22.
- ⁴⁵ NM2. Håndskrftsaml. J. H. Larsen: Bidrag til topografisk beskrivelse ... 1842.
- ⁴⁶ O.1860 siges de to bageste stole at have udskårne ansigter og latinske indskrifter.
- ⁴⁷ Jfr. note 29. Foruden Knudstrup i Skåne ejede Steen Brahe Tersløsegård.
- ⁴⁸ KglBibl. NyKglSaml. 2246. Fr. Algreen Ussing: Gravskrifter osv. 1-2. 1856-64. Endnu på denne tid stod stolene i kirken.
- ⁴⁹ Meddelt af Th. Frobenius & Sønner, jfr. note 10.
- ⁵⁰ Yderligere oplysninger om orglet findes i Den danske Orgelregistrant.
- ⁵¹ Henningsen: Kirkeskibe Holbæk.
- ^{51a} NM2. Bertram Larsens arkiv.
- ⁵² RA. Rgsk. ældre end 1559: Fortegnelse over indkrævede klokker. Sml. også Nyrop: Kirkeklokker, s. 31.
- ⁵³ J. F. Fenger: Klokkeindskrifter, i KirkehistSaml. II, 107.
- ⁵⁴ LA. Bispearkivet. 1862-79 Kirkesyn.
- ⁵⁵ Jfr. note 48 og 10.
- ⁵⁶ Jensen: Gravsten II, nr. 313.
- ⁵⁷ Jfr. Jensen: Gravsten II, 107, 110 og nr. 827.
- ⁵⁸ Oluf Nielsen Krogs signatur kendes fra flere træskærerarbejder, bl.a. stolestaderi Undløse (jfr. s. 382, fig. 29). I DK. Kbh. Amt kaldes stenhuggerværkste-

det for Roskilde høj renæssanceværksted (jfr. s. 2236 og 2256), mens Chr. Axel Jensen benævner mesteren Roskilde successor og går ind for, at han er identisk med Oluf Nielsen Krog. Jfr. Danmarks Billedhuggerkunst, red. V. Thorlacius-Ussing, 1950, s. 158.

⁵⁹ Ved rummets åbning 1961 var begge østhjørner beskadiget, formentlig ved begravelse i koret.

⁶⁰ Jfr. note 29. Den eksisterede 1910, da indskriften noteredes.

⁶¹ I Fyrendal kirke ligger en figursten over Erik Christoffersen (†1554), hans to hustruer og en søn.

Over stenens oprindelige plads sås 1758 deres fædrene og mødrene våbener malet under hvælvingen over kordøren (DK. Sorø, s. 1080). Sml. også Ågerup (s. 261), hvis hjelmede *våbenskjolde muligvis ligeledes skal ses i forbindelse med Pax'ernes begravelse (s. 273). Fra Maribo amt kendes et tilsvarende forhold i Slemminge (DK. s. 1028 og 1032).

⁶² Ifølge samtidig kilde sås på væggen »deres billeder og begge deres 16 aner«, sml. Hørby, hvor der i gravkapellet hang fire helfigursportrætter af Hørbygårds ejere.